

УДК 553.042

М. Жикаляк, канд. геол. наук, В. Чиж

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ГЕОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ НЕМЕТАЛІЧНИХ КОРИСНИХ КОПАЛИН

(Рекомендовано членом редакційної колегії д-ром геол. наук, проф. В.А. Михайловим)

Реалізація програм сталого розвитку промислових регіонів України вимагає значного збільшення запасів високоліквідних неметалічних корисних копалин з метою створення енергозберігаючої та екологічно чистої продукції з новими споживчими властивостями.

Implementing of programs of stable development of industrial regions of Ukraine requires significant increasing of stocks of highly liquid non-metallic (industrial) minerals to create energy-efficient and environmentally friendly products with new consumer properties.

Валовий регіональний продукт в розрахунку на душу населення у абсолютній більшості регіонів України позитивно корелюється з обсягом (часткою) промисловості і структурі доданої вартості. В свою чергу, природноресурсні (сировинні) галузі домінують в обсягах промислової продукції та здійснюють переважний (в окремих випадках визначальний) вплив на рівень бюджетного забезпечення регіонів.

Тому регіони з домінуючим і ефективно функціонуючим мінерально-сировинним комплексом можуть перейти на рентно-орієнтовану та соціально-направлену економіку сталого розвитку. При цьому вони не тільки виживатимуть, але і підвищувати конкурентоспроможність промислового виробництва та реалізовувати стратегію прогресивного реформування економіки [1].

Неметалічні корисні копалини у порівнянні з паливно-енергетичними видами мінеральної сировини характеризуються набагато меншими вартісними показниками. Раніше в період планової економіки Радянського Союзу вони здебільшого розглядалися як допоміжна мінеральна сировина для забезпечення базових напрямків мінерально-сировинного комплексу країни або для промислового та цивільного будівництва.

Нині в Державному балансі України в Донецькому регіоні нараховується понад 220 родовищ неметалічних корисних копалин, з яких біля 100 інтенсивно експлуатуються, а по 26 – проводяться геологорозвідальні роботи, у тому числі з дослідно-промисловою розробкою.

Видобутком неметалічних корисних копалин в регіоні займаються приватні підприємства та акціонери товариства, які і виступають замовниками для проведення геолого-економічної оцінки запасів. У більшості випадків це діючі підприємства малою (до 20 тис. т) і середньою (до 200 тис. т) проектною потужністю, яким для продовження терміну служби потрібні нові джерела сировини. Геолого-економічна оцінка проводиться з використанням вже наявної геологічної бази і лише в деяких випадках, коли запаси не відповідають необхідній балансовій приналежності для видобутку, проводиться додаткове вивчення з дотриманням інструктивних та методичних вимог.

Видобутком таких нерудних корисних копалин як будівельний пісок і пісковик з невеликими запасами і незначною щорічною виробничою потужністю з видобутку сировини в регіоні займаються приватні підприємці товариства (ЧП "Мандзяк", ЧП "Салато", ТОВ "Авангард") із запасами понад 1 млн м³ і виробничою потужністю підприємств з видобутку від 50 до 150 тис. м³ та товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ "Авангард"). Видобутком пісковиків, доломітів, вогнетривких і тугоплавких глин із запасами від 12 до 80 млн т займаються великі приватні підприємства, такі як ЗАТ "Веско", "Керамет", АТ "Глини Донбасу", ТОВ "Євромінерал", ТОВ "Вахрушевський завод будівельних матеріалів", БАТ "Докучаєвський флюсово-доломітний комбінат" з проектною потужністю 500–3300 тис. т.

Разом із забезпеченням металургійного і будівельного комплексів місцевою мінерально-сировинною базою в регіоні проводиться видобуток і дається геолого-економічна оцінка такої мінеральної сировини як вогнетривка і тугоплавка глина, яка відправляється в значних кількостях на експорт і тим самим є сировинною базою для керамічної та вогнетривкової промисловості інших країн.

Системна геолого-економічна вартісна оцінка родовищ неметалічних корисних копалин займає важливе місце як в системі державного управління надрами, так і в системі управління активами областей, адміністративних районів і господарюючих суб'єктів надрокористування для ефективного управління та прийняття економічно обґрунтованих рішень [1].

При проведенні геолого-економічної оцінки нерудних корисних копалин використовується і застосовується уся наявна нормативна база, а також раніше складені і апробовані у ДКЗ звіти та проекти за аналогічними або іншими видами нерудної сировини. В якості основного документу при оцінці використовується "Положення про порядок розробки та обґрунтування кондицій на мінеральну сировину для підрахунку запасів твердих корисних копалин у надрах" (2005 р.).

У видобувній галузі нерудної сировини східного регіону України є значні можливості для обґрунтування і вибору найбільш економічно ефективних та екологічно безпечних об'єктів для нарощування видобутку. Зокрема передбачається, що у 2012 році загальна вартість видобутої за рік нерудної сировини складе 7 млрд гривень. Крім того, в минулий 5-річний період від Донецької області видобута неметалічна сировина щорічно забезпечувала від 7 до 10 млн гривень надходжень (платежів) на відтворення сировинної бази. Проте для підвищення ефективності використання нерудної сировини слід звернути особливу увагу на необхідність розширеної геолого-економічної оцінки нерудних корисних копалин. Передусім це стосується розробки стратегії розвитку, основаної на дослідженні і прогнозуванні ринкової кон'юнктури, зниження собівартості видобутку, зниженні транспортних витрат, за рахунок інноваційного підходу до використання мінерально-сировинної бази з врахуванням районування та детальної геометризації, підвищення якості продукції, екологічних та земельних аспектів.

Зараз економічну ефективність освоєння запасів неметалічних корисних копалин та встановлення розміру (об'єму) платежу за користування надрами для нових розвіданих родовищ необхідно розраховувати тільки на базі технологічно видобувних запасів – частини геологічних запасів родовищ (покладів), вилучення яких із надр можливе при раціональному використанні сучасних технічних засобів і технологій видобутку з врахуванням вимог щодо охорони надр та довкілля.

Динаміка світового ринку неметалів демонструє його стійке зростання і збільшення ступеню споживання неметалів над металами [2]. В США, Канаді, Бразилії та

Китаю за обсягами видобутку та вартості нерудної сировини неметалічні корисні копалини є індикатором соціально-економічного розвитку країн. В США в до кризовий період 10 тисяч підприємств, які спеціалізуються на видобутку та переробці нерудної сировини, щорічно виробляли високоліквідну продукцію загальною вартістю біля 35 млрд доларів. Одночасно Китай за виробництвом та експортом такої продукції як скло, магнезит, графіт, тальк, графіт, гіпс і цеоліти випередив навіть США [2].

Реалізація програми розвитку базових і високоліквідних видів корисних копалин вимагає впровадження наукоємних інноваційних технологій з оцінки якості нерудної сировини, їх видобутку та переробки з метою створення енергозберігаючої і екологічно чистої продукції з новими споживчими властивостями.

Для досягнення цієї мети, на наш погляд, необхідно вирішити такі завдання:

1. Обґрунтувати теоретичні основи сучасної геолого-економічної оцінки нерудних корисних копалин стосовно інновацій та нових напрямків використання.

2. Визначити конкретні економічні критерії комплексної геолого-економічної оцінки нерудної сировини з урахуванням екологічної складової, природно-ландшафтних і земельних умов видобування і питомої цінності надр.

3. Розробити Тимчасові методичні рекомендації щодо складання техніко-економічних обґрунтувань, доцільності залучення до експлуатації розвіданих родовищ нерудних корисних копалин з їх вартісною оцінкою в умовах вільного ринку.

4. Удосконалити принципи і підходи до оцінки промислової значущості родовищ нерудних корисних копалин, що знову вводяться і резервних, з метою обґрунтування стратегії подальшого розвитку гірничорудної промисловості регіону.

5. Дослідити тенденції розвитку галузевої промисловості, де використовується нерудна сировина, з визначення пріоритетних напрямків на перспективу до 2030 року.

6. Провести укрупнену геолого-економічну оцінку резервних родовищ і ділянок нерудної сировини, їх ранжирування згідно вибраним критеріям оцінки та вибору оптимальних і пріоритетних варіантів освоєння.

1. Жикаляк Н.В. Особенности устойчивого недропользования в современных экономических условиях // Механизмы управления развитием социально-экономических систем. – Донецьк: ДВНЗ "ДонНТУ", 2010. – С. 498–507. 2. Аксенов Е.М., Васильев Н.Г., Садыков Р.К. Сырьевая база неметаллических полезных ископаемых России – состояние и перспективы развития // Разведка и охрана недр. – 2008. – № 9. – С. 108–113.

Надійшла до редколегії 07.10.11